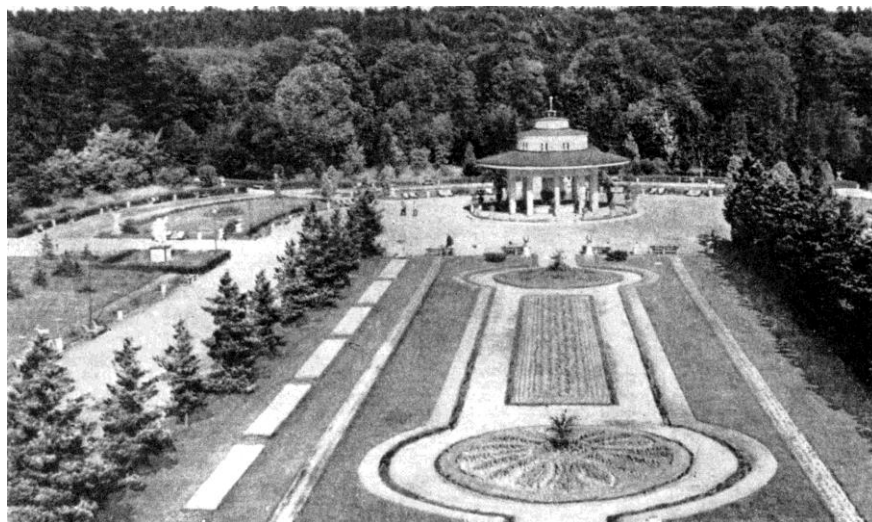

Міністерство освіти і науки України
Національний лісотехнічний університет України
Білоцерківський національний аграрний університет

Р.Б. Дудин, С.В. Роговський, Н.М. Крупа

КОНСЕРВАЦІЯ, РЕСТАВРАЦІЯ ТА РЕКОНСТРУКЦІЯ САДОВО-ПАРКОВИХ ОБ'ЄКТІВ

Навчальний посібник

Львів
Видавництво «Новий Світ-2000»
2021

УДК 712.4+635.92 (075.8)

Рекомендовано до друку Вченою радою
Навчально-наукового інституту лісового і садово-паркового господарства
Національного лісотехнічного університету України
(протокол № 8 від 22.12.2020 р.)

Рецензенти: **Геник Ярослав Вячеславович**, доктор сільськогосподарських наук, Національний лісотехнічний університет України
Клименко Юрій Олександрович, доктор сільськогосподарських наук, Національний ботанічний сад ім. М. М.Гришка НАН України
Олексійченко Надія Олександрівна, доктор сільськогосподарських наук, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова

Дудин Р. Б., Роговський С. В., Крупа Н. М.

Консервація, реставрація та реконструкція садово-паркових об'єктів :
навч. посібник. – Львів : Видавництво «Новий Світ-2000», 2021. – 258 с.

ISBN 978-617-7519-92-7

У навчальному посібнику, відповідно до навчальної програми дисципліни «Консервація, реставрація та реконструкція садово-паркових об'єктів», викладено основні завдання і методи відновлення парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, подано сучасну класифікацію парків, описано порядок проведення передпроектних досліджень у паркових насадженнях, а також сучасний стан насаджень старовинних парків. Відповідно до нормативних вимог, наводиться склад, порядок розроблення і зміст проектно-кошторисної документації. Описано технологічні аспекти консервації, реставрації та реконструкції паркових насаджень.

Для студентів та аспірантів вищих навчальних закладів спеціальностей «Садово-паркове господарство» та «Містобудування» (спеціалізація «Ландшафтна архітектура»), а також студентів середніх спеціальних навчальних закладів подібного профілю.

ISBN 978-617-7519-92-7

© Дудин Р.Б., Роговський С.В., Крупа Н.М., 2021

© «Новий Світ-2000», ФОП Піча С.В., 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ 1. ЗАВДАННЯ І МЕТОДИ ВІДНОВЛЕННЯ ПАРКІВ-ПАМ'ЯТОК САДОВО-ПАРКОВОГО МИСТЕЦТВА	9
1.1. Короткий огляд історії паркобудівництва в Україні	9
1.2. Проблеми сучасного стану паркових комплексів	18
1.3. Досвід збереження та відновлення садово-паркових об'єктів	28
1.4. Методи та завдання збереження парків-пам'яток садово-паркового мистецтва	30
РОЗДІЛ 2. КЛАСИФІКАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ САДОВО-ПАРКОВОГО БУДІВНИЦТВА	33
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ І ОЦІНКИ ТЕРИТОРІЇ ПАРКУ-ПАМ'ЯТКИ	42
3.1. Принципи дослідження парків та їх елементів	42
3.2. Попереднє вивчення парку-пам'ятки	43
3.3. Історико-архітектурна оцінка	45
3.4. Ландшафтна оцінка території	47
3.5. Комплексна оцінка території	70
3.6. Облік та паспортизація садово-паркових об'єктів, що віднесені до пам'яток історії, культури чи природи	72
РОЗДІЛ 4. СТАН НАСАДЖЕНЬ У СТАРОВИННИХ ПАРКАХ	75
4.1. Видове різноманіття	75
4.2. Довговічність деревних рослин та дерева-довгожителі	76
4.3. Просторова структура	86
4.4. Природне поновлення деревних рослин в парках	94
4.5. Санітарна оцінка насаджень	96
4.6. Динаміка паркових рослинних угруповань та деградаційні процеси	101
РОЗДІЛ 5. СКЛАД, ПОРЯДОК РОЗРОБЛЕННЯ І ЗМІСТ ПРОЕКТНО-КОШТОРИСНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ	111
5.1. Загальні положення	111
5.2. Склад проекту	114
5.3. Стадії проектування	122
5.4. Погодження, експертиза та затвердження проектно-документації	128
РОЗДІЛ 6. КОНСЕРВАТОРСЬКІ РОБОТИ У СТАРОВИННИХ ПАРКАХ	131
6.1. Теоретичні основи і принципи пристосування пам'яток ландшафтної архітектури	131
6.2. Технологічні аспекти консерваторської діяльності	134

РОЗДІЛ 7. РЕСТАВРАЦІЯ ЕЛЕМЕНТІВ ПАРКОВОГО СЕРЕДОВИЩА	152
7.1. Завдання і методи реставраційних робіт	152
7.2. Методика проектування реставраційних робіт	165
7.3. Історико-архітектурне, композиційне і функціональне зонування території	180
7.4. Вимоги до робіт із реставрації та утримання насаджень	182
РОЗДІЛ 8. ЛАНДШАФТНА РЕКОНСТРУКЦІЯ НАСАДЖЕНЬ	185
8.1. Фітоценотичні засади ландшафтної реконструкції насаджень	185
8.2. Ознаки насаджень, що вимагають реконструкції	194
8.3. Методи і прийоми реконструкції	199
8.4. Основні принципи побудови ландшафтних композицій	213
8.5. Принципи підбору рослин при реконструкції насаджень	223
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	234
ДОДАТКИ	241
Додаток А	241
Додаток Б	245
Додаток В	250
Додаток Г	254

ПЕРЕДМОВА

Садово-паркові об'єкти відіграють надзвичайно важливу роль в житті сучасних міст та інших населених пунктів. Вони виконують містотвірну, екологічну, рекреаційну, соціальну, архітектурно-декоративну та інші функції, покращуючи умови для життя і відпочинку, зменшуючи вплив негативних факторів на фізичне і психічне здоров'я городян.

На відміну від таких об'єктів архітектури як будівлі, споруди і пам'ятники, парки, міські сади, сквери, бульвари, лісопарки – це живі об'єкти, які змінюються з часом. По суті, це складні біогеоценози, які включають: рослинність (дерева, кущі, ліани, трав'яні рослини), тобто фітоценоз; тваринний світ (птахи, звірі, земноводні, молюски, комахи) – зооценоз; мікроорганізми (бактерії, мікроскопічні водорості, віруси) – мікробіоценоз; гриби (мікоценоз). Разом з тим, компонентами озелених територій є ґрунти, ґрунтові води, водойми, інертні матеріали доріжок, майданчиків, малі архітектурні форми, елементи інженерної мережі тощо. Більшість цих компонентів з часом старіє, руйнується, а оскільки ми маємо справу з відкритою екологічною системою, яка не може існувати, не втрачаючи своїх якостей без впливу людини, то рано чи пізно виникає необхідність у проведенні заходів, спрямованих на відновлення садово-паркового об'єкту. Основним компонентом об'єктів озеленення є деревні рослини, які під час росту та розвитку, особливо за несприятливих міських умов, старіють, хворіють і гинуть. Саме тому збереження, а за необхідності відновлення озелених територій, є надзвичайно актуальним і водночас складним завданням.

Основними причинами, через які рослини не можуть здійснювати свої функції, є:

- розміщення дерев та кущів без урахування їх вимог до світла, вологості, родючості ґрунтів, до впливу вітру та техногенних факторів;
- зміна містобудівельної ситуації і функцій об'єкта, збільшення рекреаційних навантажень та виникнення стихійної дорожно-стежкової сітки, механічні пошкодження дерев і кущів, знищення надґрунтового покриву;
- відсутність систематичного догляду за насадженнями – обрізування і формування крон дерев, омолодження кущів, усунення механічних пошкоджень, боротьби із шкідниками і хворобами, підживлення, видалення самосіву, що є причиною втрати декоративності і життєвості, утворення порослі та поширення рудеральних видів.

З метою попередження руйнування садово-паркових композицій та загибелі зелених насаджень періодично здійснюють заходи, спрямовані на

відновлення життєдіяльності рослин та інших компонентів ландшафту на основі спеціального проекту.

Залежно від глибини перетворень садово-паркового об'єкта під час його відновлення використовують заходи і методи **консервації, реставрації, реконструкції, реновації, ревіталізації, відновлення** садово-паркових об'єктів, які можуть охоплювати весь об'єкт загалом або його окремі частини чи компоненти. Реалізація цих заходів вимагає ретельного вивчення та аналізу усіх аспектів існування об'єкта на етапі передпроектної підготовки, вибору ефективних і коректних заходів, спрямованих на його відновлення, розробки детального плану виконання робіт та якісної реалізації запроєктованих рішень. Відновлення об'єкта озеленення – це завжди складний і відповідальний процес, який вимагає глибоких і різнобічних знань і умінь від проєктантів та виконавців. Саме від компетентності фахівців та якісного і своєчасного виконання робіт на всіх етапах відновлення залежить не лише результат роботи, а, часто, і подальша доля садово-паркового об'єкта.

Метою вивчення дисципліни «Реконструкція і реставрація садово-паркових об'єктів» є:

- формування професійних знань, уявлень про сучасні принципи, методи, методики, способи і засоби консервації, реставрації, реконструкції, реновації і відновлення садово-паркових об'єктів, у тому числі пам'яток садово-паркового мистецтва;

- оволодіння системою базисних принципів, методів, методик, способів і засобів їх реалізації під час організації науково-практичної діяльності в містобудівельній та архітектурній реновації садово-паркових об'єктів;

- формування професійних знань та компетенцій щодо нормативних і законодавчих основ професійної діяльності у сфері реконструкції, реставрації, відновлення і консервації садово-паркових об'єктів;

- набуття практичних навичок з передпроектного дослідження садово-паркового об'єкта, виготовлення ситуаційного, опорного плану, розробки заходів щодо проведення санітарних та ландшафтно-реконструктивних рубок;

- формування професійних знань і компетенцій щодо підбору асортименту рослин та розробки дендроплану під час реконструкції садово-паркового об'єкту з урахуванням екологічних і типологічних умов зростання рослин;

- засвоєння знань щодо технологічних особливостей організації і виконання робіт під час проведення санітарних і ландшафтно-реконструктивних рубок, реконструкції площинних споруд, водойм,

малих архітектурних форм та під час садіння дерев, кущів, формування газонного покриття на об'єктах, що відновлюються.

Навчальна дисципліна «Консервація, реставрація та реконструкція садово-паркових об'єктів» відноситься до нормативної частини професійних дисциплін освітньої програми магістрів за спеціальністю 206 «Садово-паркове господарство і 191 «Архітектура і містобудування». Навчальна дисципліна базується на знаннях і компетенціях бакалаврів спеціальності «Садово-паркове господарство» та «Містобудування».

Для вивчення навчальної дисципліни необхідні:

- знання історії розвитку садово-паркового будівництва та його стилів, правових і нормативних вимог до будівництва і відновлення садово-паркових об'єктів;

- знання і навички методичних основ аналізу історичних, екологічних, фітоценотичних, містобудівельних і ґрунтових умов під час підготовки проекту реконструкції об'єкта озеленення;

- знання сучасної дендрофлори, біологічних та екологічних особливостей таксонів декоративних дерев та кущів, навички формування садово-паркових композицій;

- знання і уміння з квітникарства, луківництва та газонів, садово-паркового будівництва, ландшафтної таксації та інвентаризації садово-паркових об'єктів для проведення передпроектного дослідження об'єкта садово-паркового господарства та розробки ефективних заходів під час його відновлення;

- уміння використовувати знання для аналізу архітектурно-містобудівельної ситуації, оцінки об'єкта, що підлягає відновленню, та уміння і навички, користуватись проектною документацією, планувати і організувати роботи з відновлення садово-паркового об'єкту;

- навички в здійсненні пошуку необхідної інформації для вирішення фахових проблем і завдань;

- володіння методами проведення прикладних і фундаментальних наукових досліджень на основі комплексних досліджень під час розробки та реалізації проектних рішень щодо консервації, реставрації, реконструкції і відновлення садово-паркових об'єктів.

Дана дисципліна є теоретичною і практичною основою таких дисциплін як «Паркознавство», «Планування садово-паркового господарства», «Експлуатація садово-паркових об'єктів» та теоретичною і практичною базою під час виконання кваліфікаційної магістерської роботи.

Лекції дисципліни за дидактичним призначенням тематичні, за змістом і побудовою пізнавальні і розраховані на дві години кожна.

Практичні роботи передбачають виконання колективних та індивідуальних завдань, графічних і розрахункових робіт, а також курсової роботи.

Контроль засвоєння матеріалу може здійснюватися у вигляді контрольних робіт, тестового контролю, перевірки виконання графічних і розрахункових робіт, перевірки і публічного захисту курсового проекту.

Навчальний посібник сприятиме формуванню у студентів загально-професійних, фахових компетенцій, передбачених програмою магістратури, буде цікавим, в першу чергу, студентам спеціальностей «Садово-паркове господарство», «Архітектура і містобудування» та аспірантам, що займаються дослідженнями у галузі садово-паркового будівництва.